

TijdSchrift

151

Keukens • Badkamers • Toiletten

Dick Blenk

George Stephensonweg 21 f

3133 KJ Vlaardingen

010-4359093 / 06-20597239

Fisc-ad

Fiscale en administratieve dienstverlening

J.A. Janson

fiscaal adviseur

Plein 1940 nr 47
3135 PR Vlaardingen
tel: 010 435 92 67
fax: 08 4220 69 33
e-mail: info@fisc-ad.nl
www.fiscaaladviseurs.nl

**Vlaardingen
anders bekeken**

**Stadswandelingen,
rondleidingen en meer,
ook voor besloten groepen**

www.serviceteam-vlaardingen.nl
facebook.com/serviceteamvld

Westhavendomein

Vastgoed & VvE Beheer

Volledige ontzorging voor vastgoedeigenaars en VvE's

Westhavenplaats 40a • 3131 BT Vlaardingen • Tel.: 010-2477477 • E-mail: info@westhavendomein.nl

www.westhavendomein.nl

Korte Hoogstraat 4a
3131 BK Vlaardingen
Tel. 010 - 434 38 44

Vlascom CV

Vlaardingse Assurantie Combinatie cv

Spoorstraat 2
NL - 3134 TA Vlaardingen

Website: www.vlascom.nl
e-mail: info@vlascom.nl
Tel +31(0) 10 248 04 85
Fax +31(0) 10 234 45 00

Advies op het gebied van:

Schadeverzekeringen

Watersportverzekeringen

Levensverzekeringen, Pensioenen

Financiële planning

Schadebegeleiding

Financiering, scheepshypotheek

Vermogensbeheer

Voor alle molenproducten en broodmixen gaat u naar Aeolus!

Kijk op www.aeolus.nl voor het
hele assortiment

Kortedijk 16
3134 HB
Vlaardingen
T : 010 434 61 31
E : info@aeolus.nl
I : www.aeolus.nl

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:

- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedenbouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 22,50 per jaar. Het bankrekeningnummer van de vereniging is NL44 INGB 0000 750 978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Lidmaatschap

Het verenigingsjaar loopt gelijk met het kalenderjaar. Lid worden kan het gehele jaar door. Korting op de contributie bij lid worden in de loop van het jaar is niet mogelijk. Wel worden dat jaar reeds uitgegeven publicaties dan nagezonden.

Opzegging

Opzegging van het lidmaatschap dient schriftelijk bij de ledenadministratie te geschieden of via een email naar info@hvv-vlaardingen.nl. Een opzegging kan direct ingaan of aan het eind van het jaar. Restitutie van contributie wordt niet verleend. Leden die hun contributie niet voor of op 31 december hebben voldaan worden automatisch uit het ledenbestand verwijderd.

Het bestuur is als volgt samengesteld:

Dhr. T.H. Hartman, voorzitter
Dhr. J. van Elk, vice-voorzitter
Dhr. E. van Rongen, secretaris
Dhr. C. Maarleveld, penningmeester
Dhr. A.W.J. Andriessen, 2e penningmeester
Mw. M. van der Hoek, notuliste, lid
Dhr. M.M. Carree, lid

Contactadres HVV, ledenadministratie en redactieadres Tijd-Schrift:

Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Redactie Tijd-Schrift:

E. van Rongen, eindredacteur
K. Bloem
M.M. Carree
Mw. G. van der Weijden
F. Wittkampf

Verkoop losse publicaties:

Uitsluitend via e-mail:
info@hvv-vlaardingen.nl

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag per e-mail:
info@hvv-vlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992

© Historische Vereniging Vlaardingen

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.hvv-vlaardingen.nl - www.begraafplaatssemaus.nl
E-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Productie: Stout Grafische Dienstverlening

Inhoud

Redactioneel

3

In Memoriam Wout den Breems

4

Uitnodiging

Algemene Ledenvergadering

5

‘Dienstzeit in Vlaardingen’

Jac. J. Baart en Jeroen ter Brugge

6

Boekbesprekingen

28

Ledenactiviteiten

29

Omslag: Inspectie met links officieren, vermoedelijk gezagvoerders van de Räumboote, en handenschuddend Konteradmiral Winther. Zie het artikel van Jac. J. Baart en Jeroen ter Brugge.

DFDS Seaways B.V.
Vulcanweg 20 (Port # 615)
3134 KL Vlaardingen
www.dfds.com

**PUUR NATUUR
BEHANDELINGEN**

**Lieneke
Terleth**

**SCHOONHEIDS-
SALON**

P.K. Drossaartstraat 55 ~ 3131PA Vlaardingen
Tel: 010 4342125 ~ www.lieneketerleth.nl
Facebook: Schoonheidssalon Lieneke Terleth

**“De Vlaerdinger”
Touringcarbedrijf**

Rode Kruislaan 33
3135 WC Vlaardingen
Telefoon +31 (0)10 - 449 03 70
Mobiel +31 (0)6 - 53 79 10 23
E-mail info@devlaerdinger.nl

STOUT
GRAFISCHE DIENSTVERLENING
Tel. 010 - 248 06 03 • www.stout.nu

Méér dan een drukkerij!

- Bloemwerken en arrangementen
- Goed gesorteerde snijbloemen
- Bloeiende- en bladplanten
- Bruidsboeketten en corsages
- Rouwwerken

Markgraafaan 135
3131 VL Vlaardingen
Tel: 010 43 43 704

JAC. VERKUIL
BLOEMSIERKUNST

**DIJKSHOORN
EUROMOVERS**

AL MEER DAN
50 JAAR
VERHUIZEN!

WWW.DIJKSHOORN.NL
TRAWLERWEG 8 3133 KS VLAARDINGEN TEL.: +31 (0)10-2480522

Toekomst

Op 7 januari werd werkelijkheid wat we al een poos zagen aankomen: Wout den Breems is overleden. In dit Tijd-Schrift een In Memoriam.

Als bestuur zijn we, ook om de nalatenschap van Wout in ere te houden, druk bezig om de HVV toekomstbestendig te maken. Daarvoor zijn de statuten en het huishoudelijk reglement, na goedkeuring door de leden op de Algemene Ledenvergadering van 27 november 2018, aangepast. De aangepaste statuten zijn onlangs bij de notaris gepasseerd en dus nu van kracht. Om kosten te besparen hebben we besloten ze niet te drukken en aan de leden toe te sturen, maar alleen om ze op de website te zetten. Daar kunt u ze dus vinden. Om de HVV een goede toekomst te geven moeten we het dit jaar ook wat rustig aan doen met de uitgaven, daarom hebben we tevens besloten om de jaarstukken niet meer in druk met dit eerste Tijd-Schrift van het jaar mee te sturen, maar ook alleen op de website te zetten. De uitnodiging voor de Algemene Ledenvergadering op 23 maart waar deze stukken besproken zullen worden staat wel in dit Tijd-Schrift. Een beetje anders als andere jaren dus, maar uit het overzicht van de financiën en de begroting van 2019 blijkt wel dat dit even nodig is.

Toekomstbestendigheid van de HVV hangt ook af van het aantal leden: hoe meer, hoe beter voor nu en voor de toe-

komst. Helaas hebben, mogelijk door de contributieverhoging die we ook hebben moeten doorvoeren (ook met instemming van de leden, overigens), meer leden dan gebruikelijk aan het begin van het jaar hun lidmaatschap beëindigd. We roepen alle leden dus op om nieuwe leden te werven. Laat de HVV weer de grootste vereniging van Vlaardingen worden!

De toekomst is dus belangrijk, maar we zijn een historische vereniging, dus in dit Tijd-Schrift kijken we dus weer terug in de geschiedenis. Een niet het leukste deel daarvan: de Tweede Wereldoorlog. In die periode was in Vlaardingen een flottielje mijnenveger van de Duitse marine gestationeerd. Een van de manschappen, Heinrich Clausen, heeft een fotoboek nagelaten met beelden van zijn diensttijd in Vlaardingen. Jac. J. Baart en Jeroen ter Brugge hebben dit in een uitgebreid, boeiend en uiteraard ruimschoots van foto's voorzien artikel beschreven.

Tot slot uiteraard weer de ledenactiviteiten en een tweetal boekbesprekingen.

Eric van Rongen
Eindredacteur

Aankondiging boek

Op 10 maart zal in de Stadsgehoorzaal het boek *Kanjer*, dat gaat over het leven van onze bekende stadgenote Rita Young, aan haar worden uitgereikt. Behalve in de boekhandel zal het ook verkocht worden in het Museum Vlaardingen en daar zal ook een signeersessie plaatsvinden. Hou de media in de gaten. In het volgende nummer komt een recensie van het boek.

In memoriam Wout den Breems

Met verdriet heeft de Historische Vereniging Vlaardingen kennis genomen van het overlijden op 7 januari 2019 van haar oud-voorzitter en ere-lid

Wouter C. den Breems

Wout is 33 jaar bestuurslid geweest van de HVV, waarvan 26 jaar als voorzitter. In die periode heeft hij zich met hart en ziel ingezet voor het behoud van het historisch erfgoed in Vlaardingen. Hij heeft mede aan de basis gestaan van het Beschermd Stadsgezicht, de aanwijzing van honderden Beeldbepalende panden en tientallen Gemeentelijke en Rijksmonumenten. Hij is daarmee van onschatbare waarde geweest voor het aanzien van de stad en voor de HVV. En daarnaast was hij een fijn mens met wie het heel goed samenwerken was. In Tijd-Schrift 143 van maart 2017 hebben we de activiteiten van Wout voor de HVV uitgebreid beschreven. De HVV en Vlaardingen zijn hem heel veel dank verschuldigd. Wij zullen Wout en zijn gedrevenheid en kennis missen.

Algemene Ledenvergadering

Het bestuur van de Historische Vereniging Vlaardingen nodigt de leden uit tot het bijwonen van een Algemene Ledenvergadering, die wordt gehouden op dinsdag 26 maart 2017 in de aula van het Lentiz/Groen van Prinstererlyceum, ingang Rotterdamseweg. De bijeenkomst vangt aan om 20.00 uur.

De stukken voor deze vergadering zijn te vinden op de website: www.hvv-vlaardingen.nl.

Agenda

- 1 Opening door de voorzitter, de heer T.H. Hartman.
- 2 Ingekomen stukken.
- 3 Mededelingen.
- 4 Notulen Algemene Ledenvergaderingen van 27 maart 2018 en 27 november 2018.
- 5 Jaarverslag 2018.
- 6 Verslag Kascontrolecommissie, benoeming nieuwe Kascontrolecommissie en vaststellen nieuwe commissieleden.
- 7 Financieel verslag 2018 en begroting 2019.
- 8 Bestuursverkiezing.
Reglementair aftredend zijn de heren C. Maarleveld en A. Andriessen.
Beiden stellen zich niet herkiesbaar.
Het bestuur stelt als nieuwe bestuurslid voor de heer J. (Hans) van der Vlies.
- 9 Rondvraag.
- 10 Sluiting gevolgd door pauze.

Na de pauze zal Jan van Hees een lezing verzorgen over de Geuzen.

‘Dienstzeit in Vlaardingen’

Foto's van de Stababteilung 9. Räumbootsflotille

Jac.J. Baart en Jeroen ter Brugge

I Inleiding

De Vlaardingse samenleving die door de Duitse bezetter gedurende vijf jaar gegijzeld werd, is in diverse publicaties geschetst. Toch blijft het moeilijk een goed beeld te vormen van de impact die deze niet alleen in praktische, maar ook psychologische zin op de bevolking heeft gehad. De persoonlijke perspectieven lopen uiteen, maar het gros van de Vlaardingers zal tijdens de oorlogsjaren onder spanning hebben gestaan. Bewegingsvrijheid, ernstige beperkingen van meningsuiting, de racistische en andere vormen van selectieve repressie, de onzekerheid over voedselvoorziening en het ontbreken van een vrij toekomstperspectief stelden de (meeste) inwoners in de overlevingsmodus. De bezetter legde niet alleen dwingende regels op, maar was ook zichtbaar aanwezig en eiste zijn plaats op. De militaire aanwezigheid, bestaande uit de *Wehrmachteenheden* *Heer*, *Luftwaffe* en *Kriegsmarine*, was op talloze locaties in de gemeente zichtbaar. Daarnaast werd er in de stad en op het platteland lustig gemarcheerd, gepatrouilleerd, gerecreëerd en geoefend. Nog nooit hadden uniformen het straatbeeld zo gedomineerd. Hoe alomtegenwoordig deze Duitse militairen ook waren, relatief weinig bronmateriaal is bewaard gebleven. Veel archiefmateriaal is vanaf Dolle Dinsdag (5 september 1944) vernietigd. Ook was het verboden alles wat met de Duitse militaire aanwezigheid te maken had te fotograferen. In de collecties van het Stadsarchief, Streekmuseum Jan Anderson en andere verzamelingen is fotomateriaal met dit onderwerp relatief schaars en het aanwezige is in veel gevallen niet van Vlaardingse, maar Duitse hand.¹ In 2007 verwierf het Rijksmuseum, dat enige jaren een actief verzamelbeleid op dit gebied had, een particulier

Heinrich Clausen tijdens zijn opleidingstijd in Stralsund, Kiel of Friedrichsort met op zijn mouw rangaanduiding (Gefreiter) en functieteken (Schreiber), 1941-1942.

fotoalbum van de Duitse *Kriegsmarine Gefreiter* (korporaal) Heinrich Clausen.² Na bestudering bleek het de fotografische weerslag te zijn van de activiteiten van de in Vlaardingen gestationeerde 9. Räumbootsflotille (mijnenvegers). Clausen bracht enkele tientallen foto's van zijn diensttijd in Vlaardingen bijeen. Foto's waar nauwelijks andere visuele of schriftelijke bronnen ter beschikking

voor staan en die daarmee een waardevolle aanvulling op het bekende beeld vormen.

Het fotoalbum stelt ons in staat niet alleen door de ogen van de Duitse fotograaf/-grafen te kijken, ook biedt het de mogelijkheid een aantal andere vragen met betrekking tot de Duitse militaire aanwezigheid in Vlaardingen te beantwoorden. Waar was de 9. Räumbootsflotille gevestigd, waar bestonden de werkzaamheden in Vlaardingen en op zee uit en welke impact hadden de *Wehrmachteenheden* op de Vlaardingse samenleving? Daarnaast geeft het album een blik in Clausens eigen ervaringen en diensttijd, die in Kiel/Friedrichsort begon en die eindigde met diensten voor de geallieerde overwinnaar. Dit artikel begint met een schets van de inzet van de *Kriegsmarine* in Westelijk Nederland en de Maasloop in het bijzonder. Daarna volgt een beschrijving en interpretatie van de aanwezigheid van de *Flotille* in Vlaardingen en, voor een kleiner deel, in Rotterdam. Een selectie van de foto's uit het album is opgenomen terwijl enkele foto's uit andere collecties ter ondersteuning zijn opgenomen.

II Context: De *Kriegsmarine* tussen Rotterdam en Hoek van Holland

Na de capitulatie op 15 mei 1940 bleef het op de vaarweg tussen Hoek van Holland en Rotterdam geruime tijd ongewoon stil. Een unicum: geen schip te bekennen, niet opvarend naar Rotterdam en niet op weg naar zee. Als gevolg van door de *Luftwaffe* afgeworpen magnetische mijnen waren het Bewakingsvaartuig BV 19A en het Britse vrachtschip Roek gezonken. Vrees voor herhalingen hield in de regio zo'n zestig koopvaardischepen vast.

Op 27 mei arriveerden er in Hoek van Holland zeven Duitse ondiepwatermijnenvegers met houten romp en lichtmetalen opbouw: zogeheten 'Minenräumboote'. Snelle, licht bewapende vaartuigen met een waterverplaatsing van circa 135 ton en een lengte van 38 meter, de romp van hout en de opbouw uit lichtmetaal. Binnen drie dagen wisten ze tot in Rotterdam een strook van 150 meter breed van mijnen te zuiveren. Kort na afloop arriveerden er in de Maasstad vier *Schnellboote* om te bunkeren. 's Avonds vertrokken ze weer en verdwenen richting Duinkerken

om daar met succes op de rede schepen met te evacueren Britse en Franse militairen aan te vallen. De Duitse motor-torpedoboot, de *Schnellboot*, zou in de Maasstad en in het rivierbeeld bijna vijf jaar lang niet weg te denken zijn. Met doldrieste torpedoaanvallen en het leggen van duizenden mijnen wisten de snelle, planerende boten tot kort voor de Duitse capitulatie het scheepvaartverkeer aan de Engelse oostkust te ontregelen.

Rotterdam was marinebasis geworden en moest havens en toebehoren aan de *Kriegsmarine* afstaan. Binnen korte tijd volgden tot aan Hoek van Holland alle andere in aanmerking komende havens. In de Maasstad zelf betrof het middelgrote oorlogsschepen die er afmeerden, doorgaans passanten die vanwege het gevaar uit de lucht maar kortstondig bleven. Kleinere hulpschepen en de *Schnellboote* kregen er voor langere tijd hun vaste stek. Met in binnen- en buitenland vorderen en aanpassen van allerhande vaartuigen stelde de *Kriegsmarine* een vloot samen van hulpschepen, die afhankelijk van hun bouwwijze dienst gingen doen om vaarwateren, havens en konvooien te beveiligen. De *Vorpostenboote*, hulpmijnenvegers en *Sperrbrechers* beschermden onder meer de konvooien die met Zweeds ijzererts van het Noord-Oostzeekanaal (toen Kaiser Wilhelm II Kanal) kwamen en retourvarende konvooien met steenkool en cokes voor de Scandinavische landen. Tevens, maar in veel mindere mate, konvooien met bestemming België en Frankrijk vice versa.

In Schiedam zorgden de grote scheepswerven van Wilton-Fijenoord en Gusto voor veel aanloop van allerhande vaartuigen. Aan de overkant was dat de Rotterdamsche Droogdok Mij., terwijl ernaast het Quarantainestation fungeerde als thuisbasis voor landings-transportschepen en later kanonneerboten, beide standaard platbodems van zo'n 48 meter lang. De Vlaardingse Oude Haven en Koningin Wilhelminahaven – in 1942 op last van de bezetter herdoopt in Nieuwe Haven – werden gereserveerd voor *Räumboote* en hulpmijnenvegers. De Vulcaanhaven voor grotere *Sperrbrechers*, kleinere zien we – afhankelijk van de drukte – ook elders, zoals in Maassluis, dat tevens

de thuishaven werd voor een flottielje hulpmijnenvegers. Vlaardingen zette zich op de kaart met het hoofdkwartier van de 8. *Sperrbrecherflottille*. Het haventje en de steiger van de Poortershaven ging de Duitse marine – evenals de Nederlandse vóór de oorlog – gebruiken voor de op- en overslag van mijnen. Hoek van Holland herbergde constant een eenheid kleinere beveiligingsvaartuigen om de monding van de Waterweg te beschermen, in de Berg-haven verzamelden zich de *Schnellboote* voor ze op weg gingen naar de Engelse oostkust.

Konvoovaart

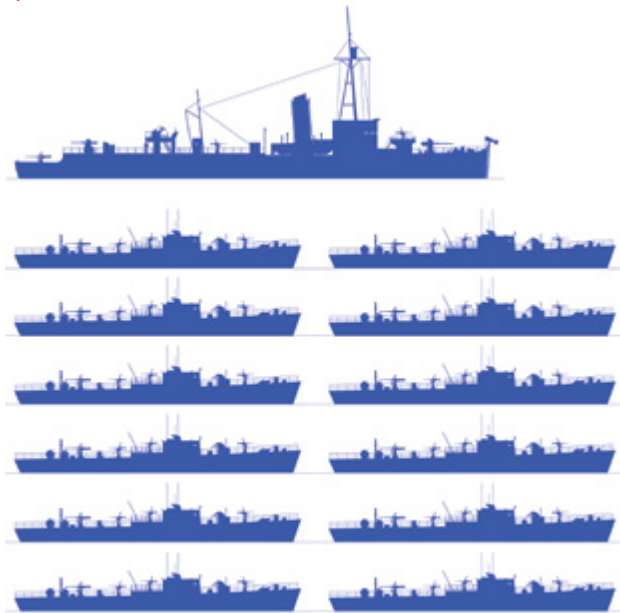
In oktober 1940 begon na de commotie rond de voorgenomen invasie in Engeland en het afblazen ervan, het handelsverkeer over de rivier weer op gang te komen; een fractie van de tonnages van voor de oorlog, voor de staalfabrieken in het Ruhrgebied echter van levensbelang. December liet een toename in het konvooverkeer zien, maar de zeer strenge winter die volgde, zette er tijdelijk een streep door. Het duurde tot maart 1941 voor er opnieuw sprake was van regelmaat en ook dat de beoogde acht schepen per dag in beide richtingen voeren. Soms zelfs meer. Ondanks de late start werd 1941 voor de Duitsers een succesvol jaar. In 1942 halveerde echter het aantal binnenlopende schepen door toenemende aanvallen van de sterker wordende Britse luchtmacht en marine, bovendien voerden beide onderdelen het leggen van mijnen in de Duitse scheepvaartroutes drastisch op. In september 1943 kwam nog verder de klad in de konvoovaart, doordat de Zweedse reders, die in de ertsaanvoer toonaangevend waren, Emden als eindbestemming boven Rotterdam verkozen vanwege het toenemende risico dat hun schepen langs de Wadden liepen. In 1944 voeren er nog maar mondjesmaat konvoaien. Toch zou het Duitse konvoosysteem, met andere oogmerken weliswaar en onder hachelijke omstandigheden, tot begin 1945 blijven functioneren. Daarvoor had de *Kriegsmarine* alsmar meer beveiligingsvaartuigen nodig: voeren er in 1941 vier begeleidingsschepen met een konvooi van acht koopvaardijsschepen mee, in 1943 werd dat aantal eerst verdubbeld en later zelfs verdrievoudigd. De eerder ge-

noemde en relatief snel en goedkoop te bouwen *Minenräumboot* bleek een welkome aanvulling en was al snel niet meer weg te denken in de konvoovaart. In de havens van Vlaardingen ook niet.

‘Meisjes voor alles’

Het concept van de houten *Minenräumboot* stamde uit het interbellum en rolde onder de schuilnaam van ‘Schneller Dieselschlepper’ in 1930 van de tekentafel. Na het aantreden van Hitler in 1933 en het oprichten van de *Kriegsmarine* kwam de ware gedaante aan het licht. De *Räumboot* zou in meerdere uitvoeringen en oplopend tot een waterverplaatsing van 154 ton een uiterst succesvol vaartuig blijken te zijn, waarvan er in totaal 424 werden opgeleverd. Twee krachtige dieselmotoren op twee schroeven konden de boten een snelheid geven van rond de 23 knopen. Meer dan honderd stuks kregen het verticale voortstuwings-stuursysteem van Voith Schneider als krachtbron. Waarschijnlijk uit een soort gêne reppen toonaangevende publicaties er niet over, de glossy brochures van het bedrijf ook niet. De bewapening bleef met

Silhouetten van de samenstelling van de 9. *Räumbootsflottille* met *Begleitschiff* Alders en de *Räumboote*. Tekening Jac. Baart, naar Gröner/Mvra.

het geringe dekoppervlak uiteraard bescheiden en telde bij de latere uitvoeringen één snelvuurkanon van 3,7 cm Flak en tussen de twee en zes stuks van 2 cm. De laatste bouwseries kregen zo’n veertig bemanningsleden mee. Dikwijls als ‘Mädchen für alles’ geclassificeerd, waren de boten met hun lage silhouet, hoge snelheid, grote trekkracht en excellente manoeuvreereigenschappen erg in trek, ook voor bijzondere opdrachten zoals reddingsacties, de jacht op Engelandvaarders en dergelijke. Op woensdag 12 mei 1943 voer er een flottielje met fonkelnieuwe boten de Nieuwe Waterweg op en meerde af in Vlaardingen; de haringstad werd de thuishaven voor de 9. *Räumbootsflottille*.

Kapitänleutnant Wolfgang Piwowarsky (1907-1958) aan boord van een in de Nieuwe Haven afgemeerde *Räumboot*. Piwowarsky was flottieljecommandant tussen juni 1942 en februari 1943. Foto Collectie M. Laarman.

De 9e flottielje in Vlaardingen

Het op 15 juni 1942 in Wesermünde (nu Bremerhaven) opgerichte verband stond onder commando van Kapitänleutnant Wolfgang Piwowarsky (1907-1958). Hij werd in februari 1943 opgevolgd door Johannes Hartrumpf (1909-2010), eveneens in de rang van Kapitänleutnant (Luitenant-ter-Zee 2e Klasse). Een goed ogende, met nonchalant scheefstaande pet in de lens kijkende marineofficier, die we zien poseren op de Schiedamseweg in Vlaardingen voor het hoofdkwartier van de Flottille. Hartrumpf werd eind 1943 afgelost door Kapitänleutnant Joachim Fock, die op zijn

Johannes Hartrumpf (1909-2010), Kapitänleutnant en tussen februari en december 1943 commandovoerend van de 9. *Räumbootsflottille*, gefotografeerd voor de Dienststelle aan de Schiedamseweg.

beurt begin 1945 werd opgevolgd door Kapitänleutnant Friedrich Roll. Maar toen had de Flottille Vlaardingen al verlaten.

Kerntaak van de 9e Flottille was het vegen van mijnen in de ondiepe wateren van het Nederlands-Belgische kustgebied. In de archiefstukken zien we de boten echter ook veelvuldig ingezet worden in directe konvoibescherming: met andere woorden, ze voeren mee, en niet alleen voor het vegen van mijnen, ook om gezamenlijk meer vuurkracht af te kunnen geven. Soms betrof het enkele boten die een deel van het traject meegingen, maar naarmate de Britten steeds meer lichte vaartuigen zoals *Motor Torpedo Boats* (MTB's) op het kustverkeer loslieten, ook voorop varende. Met z'n vieren bijvoorbeeld. Door hun snelheid waren de *Räumboote* als enige in staat om

Eén van de Räumboote van de 9. Räumbootsflottille passeert de Fischereihafen van Bremerhaven. Foto Collectie M. Laarman.

min of meer weerstand te bieden aan de MTB's. Erachter volgden meestal grote, zwaar bewapende mijnenvegers en dan het konvooi met beschermende en eveneens flink bewapende *Vorpostenboote* er omheen.

Voordat de *Flottille* de gewenste sterkte bereikte met vijftien boten, blies er al een zichzelf op door een eigen mijn te activeren. Van de in totaal 24 eenheden die deel zouden uitmaken van het onderdeel, gingen er vijf verloren door mijnen en luchtaanvallen, waarbij 25 bemanningsleden sneuvelden en er ettelijke gewond raakten. De *Flottille* raakte meermalen betrokken in gevechten met lichte vaartuigen van de *Royal Navy* en aanvallen van Britse vliegtuigen. Voor broodnodig en meestal noodgedwongen oppervlakkig onderhoud konden de boten terugvalen op moederschip Alders. Deze verbouwde mijnenveger van net na de Eerste Wereldoorlog beschikte over een bescheiden werkplaats voor kleine reparaties en oppervlakkig onderhoud. Voor uitgebreidere werkzaamheden maakte de *Flottille* gebruik van plaatselijke werven zoals De Jong in Vlaardingen. Dokken gebeurde bij Wilton-Fijenoord in Schiedam.

Op 4 september 1944, een dag vóór 'Dolle Dinsdag', begonnen de boten successievelijk – en bij voorkeur 's nachts wegens het luchtgevaar – uit Vlaardingen te verdwijnen op weg naar Franeker (lees: Harlingen), waar de *Flottille* zich op de 17e officieel installeerde en er tot de Duitse capitulatie ook zou blijven. Na het strijken van de

hakenkruisvlag ging het verband met een dozijn boten over in de onder Brits commando opererende *German Mine Sweeping Administration* (GMSA) om de Duitse Bocht van mijnen te zuiveren. In januari 1948 werd de GMSA onder zware politieke druk van de toenmalige USSR opgeheven. De *Royal Navy* was al eerder begonnen met het afstoten van *Räumboote* in het kader van de door de geallieerden overeengekomen akkoorden inzake het verdelen van de buit aan Duitse oorlogsbodems. Uiteindelijk gingen er twaalf naar de Sovjet-Unie, de VS kreeg er één en Nederland ook: de R 251. Die zou als Hr.Ms. Urk nog tien jaar dienstdoen onder de Nederlandse driekleur.

De Alders aan de kade van de Nieuwe Haven met een deel van de bemanning voor het snelvuur-luchtafweerkanon.

Begleitschiff Alders

Bij het formeren van flottieljes uit nieuwe *Räumboote* die bij tientallen van de werven kwamen, bleek al snel dat er evenals bij de torpedomotorboten (*Schnellboote*) behoefte ontstond aan 'Begleitschiffe'. Vrij vertaald moederschepen, wat bij de kleine mijnenvegers lang zo ver niet reikte als de begeleiders die speciaal voor *Schnell-* en *U-Boote* gebouwd werden. Voor deze categorie viel de *Kriegsmarine* terug op het ombouwen van stalen mijnenvegers van ruim 600 ton waterverplaatsing (de Alders 644), waarvan de bouw tijdens de Eerste Wereldoorlog was begonnen en die kort erna voltooid werden. *Minensuchboot* M 126 was er één van, gebouwd bij de *Flensburger Schiffsbau* en na de Duitse nederlaag op 21 december 1918 te water ge-

laten. In juli 1919 kon het schip overgedragen worden aan de (voorlopige) *Reichsmarine*: een door de zegevierende naties gereduceerde zeemacht die de *Kaiserliche Marine* ging vervangen. Conform het door de Entente opgelegde Verdrag van Versailles mocht Duitsland een bescheiden vloot handhaven. Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam, ging de M 126 over in de nieuwe *Kriegsmarine*. Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog kreeg het schip bij reorganisaties in oktober 1941 een ander boegnummer: M 526. In augustus 1942 werd de mijnenveger uit de vaart genomen en begon het ombouwen tot *Begleitschiff*; op 27 mei 1943 kon de nieuwe aanwinst aan de 9e *Flottille* worden overgedragen.

Saillant detail is dat het fonkelnieuwe moederschip de naam kreeg van een Nederlander uit de 17e eeuw, ene Thomas Alders. Een zeeofficier waar we erg weinig over konden terugvinden, alleen dat hij zich rond 1680 voor het keurvorstendom Brandenburg verdienstelijk heeft gemaakt met het profijtelijk kapen van schepen en zo een steentje wist bij te dragen aan wat uiteindelijk de Pruisische en later de *Kaiserliche Marine* zou worden, met een nog latere doorloper in Hitler's *Kriegsmarine*. Alders is de man geweest die het eerste zeegevecht voerde met een Duits marinesmaldeel: in september 1681 bij Kaap-Vincent tegen Spaanse oorlogsbodems. Hij moest zich terugtrekken weliswaar, maar binnen de opeenvolgende Duitse marines zou zijn naam blijven voortbestaan.

Met twee stoommachines en kolengestookte ketels kon op volle kracht een snelheid van 16 knopen gehaald worden door het 60 meter lange en bijna 7,5 meter brede schip. Het beschikte over een werkplaats ten behoeve van de *Räumboote*, een hospitaaltje met scheepsarts en slaapgelegenheid voor twee bemanningen van de kleine vegers. Normaliter sliepen die overigens bij voorkeur aan de wal in barakken of gevorderde scholen en dergelijke. Het belangrijkste aan de Alders was misschien wel de relatief zware bewapening: een snelvuur-luchtafweerkanon kaliber 10,5 cm, drie van 3,7 cm, zes van 2 cm en een aantal machinegeweren. Die vuurkracht vormde een welkome aanvulling voor de *Räumboote* in gezamenlijk uitgevoerde acties en het kanon van 10,5 cm in het bijzonder. Het

kon in snel tempo forse lichtgranaten afvuren en dat was bij nachtelijke confrontaties met de vijand vaak van cruciaal belang.

Volgens archiefstukken werden er ook twee Britse vliegtuigen mee neergeschoten, waar tegenover staat dat op 23 juli 1943 een Britse bom- of granaatexplosie in een treffen voor Katwijk het kanon uitschakelde, waarbij twee bemanningsleden op slag om het leven kwamen en een derde zwaargewond raakte. Deze overleed later in het *Kriegsmarine-Lazarett* Den Haag alsnog aan zijn verwondingen. De drie gesneuvelden werden met groot ceremonieel op 28 juli op de Algemene Begraafplaats Crooswijk in Rotterdam samen met nog een gestorven marineman begraven. In Clausens album vinden we foto's van de plechtigheid.

"Alders" beim auslaufen aus Vlaardingen', volgens bij-schrift van Clausen. Het in drie kleuren gecamoufleerde *Begleitschiff* Alders verlaat de Nieuwe Haven NO.

Van de Alders zijn ook foto's in de haven van Vlaardingen gemaakt. Het schip ziet er nieuw uit en is geschilderd in het driekleurige, in grote puntige vlakken aangebrachte misleidingpatroon als camouflage dat tot ruwweg eind 1943 in zwang bleef. Op een op 10 mei 1945 in de Rotterdamse Parkhaven genomen foto is de Alders volledig matgrijs geverfd, mogelijk is dat tijdens de reparatie na de treffer in juli 1943 gedaan. Op de paravaanboom aan de boeg zien we hier ook een onder water mee te voeren turbinehamer, waarvan gehoopt werd dat die akoesti-

sche mijnen voortijdig zou laten ontploffen in plaats van onder de eigen kiel. Een noviteit die we in Vlaardingen nog niet aantreffen.

Vast staat dat de Alders niet met de *Räumboote* meeging naar Friesland. Het schip bleef nog even actief vanuit Vlaardingen en ging in oktober 1944 naar Den Helder, waar het gestationeerd bleef tot de capitulatie van de *Wehrmacht*. Tengevolge van het door de Duitsers grootschalig vernietigen van documenten in die laatste maanden, is het onduidelijk wat het *Begleitschiff* nog uitspookte. In tegenstelling tot veel motorschepen waarvoor gaandeweg steeds minder brandstof beschikbaar was, kon de Alders het als kolenstoker volhouden tot de hakenkruisvlag gestreken moest worden.

Op een stiekem opgenomen amateurfilm zien we de Alders in de middag van 5 mei 1945 Vlaardingen passeren met in haar kielzog de eerste Britse voedselschepen met bestemming Rotterdam: de Lesto en Empire Scout. De commandant van de Alders probeerde voor Maassluis te voorkomen dat er een bootje de Lesto zou praaieren om de bemanning een bloemenhulde te brengen met op het bijbehorende lint de aandoenlijke en onvergetelijke tekst: 'MAASSLUIS DANKT DEN ZEEMAN'. De Duitsers moesten de huldeblijk tandenknarsend aanzien tot men de reis vervolgde en de voedselschepen in Rotterdam aan de onbeschadigd gebleven Lloydkade liet afmeren, waar ze wegens de ontstellende hongersnood direct onder zware bewaking werden geplaatst. De Alders maakte vast in de Parkhaven.

Samen met een dozijn *Räumboote* van de 9e *Flottille* deed ook het *Begleitschiff* nog dienst bij de door de Britten georkestreerde GMSA. Daarna werd het schip aan de Verenigde Staten toegewezen. Waarschijnlijk kon er geen zinnige bestemming voor gevonden worden en het verdween uit de annalen – vrijwel zeker gesloopt omdat het op een gegeven moment ergens in de weg kwam te liggen.

III 'Erinnerungen meine Dienstzeit'; het album en zijn samensteller.

Het is een doorsnee fotoalbum, zoals die in de huishoudens van de lagere en middenklassen in de jaren 1930-1950 veelvuldig gebruikt werden. Oblong, in wat we tegenwoordig (ongeveer) liggend A5-formaat zouden noemen, en in een kunstlederen band. Het album zal veelvuldig ter hand zijn genomen: de rug is met plastic tape verstevigd dan wel hersteld. Het telt negentien bladen/achtendertig bladzijden, afgewisseld met pergamijnen of spinnenweb papiervellen. Eén blad ontbreekt, te zien aan twee opvolgende pergamijnen vellen en de laatste twee bladen zijn later met zwart karton beplakt, vermoedelijk om beschadiging op de oorspronkelijke dagzijde te maskeren. De meeste bijschriften zijn in een vaste hand en in losse letters met rode inkt geschreven. Enkele aaneengeschreven bijschriften zijn later met zwarte inkt toegevoegd, te zien aan de wat scheve oriëntatie en het haastige karakter. Vermoedelijk heeft Clausen deze zelf geschreven, getuige ook het opschrift op het binnenblad van de omslag: 'Zur Erinnerungen meine Dienstzeit v. 1.4.1941 – 28.9.1945' (zonder het woord 'an'). Wanneer het album is samengesteld, kan niet met zekerheid worden bepaald, maar dit zal kort na afloop van de Tweede Wereldoorlog zijn geweest. Tijdens zijn diensttijd zal hij de foto's bijeengebracht hebben om ze op een later moment in een zekere volgorde in een album te plakken en van bijschriften te voorzien. De overwegend kleinbeeldopnamen zijn hoogstwaarschijnlijk niet door Clausen zelf gemaakt, in ieder geval een belangrijk deel niet. Op veel opnamen staat hij zelf afgebeeld (al dan niet met een door hem geplaatst kruisje op de afdruk) en op verschillende foto's staat op de achterzijde in handschrift zijn naam, wat op een bijbestelling duidt. Bekend is dat de Duitse machthebbers het maken van foto's door militairen stimuleerden om daarmee het thuisfront deelgenoot te maken van de successen die in de veroverde gebieden waren behaald. In tijdschriften en brochures werd hiervoor reclame gemaakt en de massale productie van goedkope toestellen en filmmateriaal maakte het brede gebruik mogelijk. Hoewel velen aan de stimulansen gehoor gaven, had zeker niet iedere militair

een fototoestel tot zijn beschikking. In veel gevallen namen zij van een fotograferende kameraad afdrukken af, die op die manier als officiële afdelings- of regimentsfoto graaf dienst deed. Op één foto staat achterop de naam van een Duitse militaire persfotograaf 'W. Ulrich' vermeld, waarschijnlijk een rondtrekkende beroepsfotograaf. Uiteraard mochten geen gevoelige onderwerpen die van strategisch belang waren, worden vastgelegd en ook was het uitdrukkelijk niet toegestaan foto's te maken van geleden schade, slachtoffers onder de eigen gelederen en gepleegde wreedheden. De aanwezigheid van foto's in het album van de teraardebestelling van enkele gesneuvelde kameraden op de begraafplaats Crooswijk is in dat opzicht opmerkelijk.³ Topfotografen bevonden zich er in zijn omgeving niet. Het zijn duidelijk amateuropnamen die matig getimed en gecomponeerd zijn. De waarde van de foto's schuilt in de zeldzaamheid van het onderwerp en het ensemble van het fotoalbum zelf.

Heinrich Clausen

Heinrich Clausen werd op 2 oktober 1922 in het dorpje Norstedt in Sleeswijk geboren. Het gebied behoorde van oorsprong tot de Deense invloedssfeer wat aan de familienamen in deze regio duidelijk afleesbaar is, waaronder die van Clausen. Het hier gesproken dialect is verwant aan het Fries, verband houdende met de Friese kolonisatie in de volle middeleeuwen van westelijk Sleeswijk ('Noord-Friesland'). Heinrich was zoon van Hans Clausen en Catharina Hinrichsen, die hier een boerenbedrijf exploiteerden. Het was in deze streek van Duitsland gebruikelijk dat families bijnamen hadden en die van hen luidde 'Peedes'. Vader Clausen was enige tijd tevens burgemeester van het niet meer dan een paar honderd zielen tellende Norstedt.⁴ Op 2 april 1939 deed Heinrich in de Evangelisch-Lutherse kerk van Viöl samen met zijn broer Hermann (1924) *Konfirmation*.⁵ Aan de hand van de foto's wordt duidelijk dat hij zich in zijn tienerjaren, net als vermoedelijk de meesten van zijn leeftijdsgenootjes, bij de Hitlerjugend had aangesloten. In april 1941 wordt hij onder de wapenen geroepen en kreeg hij in respectievelijk Stralsund, Friedrichsort en Kiel zijn opleiding bij de *Kriegsmarine*.

Heinrich Clausen op wacht voor de Harmonietuin.

Zijn militaire carrière heeft hij op de eerste bladzijde van het album kort samengevat:

<i>Kommandos</i>	
1.4.41 - 15.5.41	2. Komp. 11 Schiffsstammabtlg. Stralsund
16.5.41 - 2.8.41	Sperrkmdt. Westl.Ostsee Kiel-Fr'ort
3.8.41 - 24.9.41	1. Komp. Schiffsstammabtlg Kiel - Fr'ort
25.9.41 - 15.9.42	2. Admiralder Ostseestation.
	5. Komp. Stabsabteilg. Kiel
16.9.42 - 28.9.45	9. Räumbootsflottille, Wesermünde
	16.9.42 - 11.5.43
	Vlaardingen (Holl.) 12.5.43 - 3.9.44
	4.9.44 - 16.9.44 Flucht
	Franeke (Holland) 17.9.44 - 25.9.44
	R. Bootsbegleitschiff "Alders"
	26.9.44 - 7.10.44
	Den Helder (Holland) 8.10.44 - 30.6.45
	30.6.45 - 2.7.45
	Fahrt nach IJmuiden (Holland)
	3.7.45 - 25.7.45 Alders IJmuiden
	26.7.45 - 29.9.45 Alders Cuxhaven

In Stralsund ontving hij bij inlijving zijn eerste algemene opleiding aan de *Schiffstammabteilung*, waarbij hij onder andere leerde marcheren, schieten met geweer en vechten met de bajonet. In Kiel en Friedrichsort volgde een specialistische vervolgopleiding gericht op het mijnenvegen.⁶ Na bijna zes maanden werd hij bij de *Stababteilung* (stafafdeling) van de 2. *Admiral der Ostseestation* (5. *Kompagnie*) in Kiel geplaatst. Voor een matroos geen onvoordelige plek, want als stafmedewerker zal hij niet aan gevechtshandelingen hebben deelgenomen en ook weinig of niet op zee zijn geweest. Bij zijn volgende plaatsing, bij de in mei/juni 1942 opgerichte 9. *Räumbootflottille* en inmiddels met de rang ‘Gefreiter’, vervulde hij als ‘Schreiber’, net als andere onderofficieren in zijn afdeling, een administratieve functie. Later heeft hij de rang van *Obergefreiter* gekregen, zoals op de achterzijde van één van de foto’s vermeld. Eerst in Wesermünde (Bremerhaven), vanaf 12 mei 1943 in Vlaardingen, waar de *Flottille* toen gestationeerd werd. In het fotoalbum gebruikte Clausen in de bijschriften geregeld de term ‘U-Stab’, waarmee hij zijn eigen afdeling aanduidde. Vermoedelijk bedoelde hij hier de onderofficierstaf mee (‘Unteroffiziere Stab’) De functie van *Schreiber* blijkt uit de foto’s (kenmerken op het uniform in de vorm van gekruiste pennenveren) en de bijschriften. De *Schreiber* vervulden een verantwoordelijke taak. Zij ontvingen en verzonden al dan niet gecodeerde berichten waarmee het strategisch contact tussen *Kommandantur* en hogere echelons en de schepen werd onderhouden. Hiertoe behoorde ook het bedienen van een telexapparaat waarmee zij gecodeerde berichten verzonden. Het bijschrift van een van de foto’s vermeldt niet voor niets het woord ‘Geheimschreiber’ bij een aantal van zijn collega’s.

Opmerkelijk is de laatste datum van zijn verblijf in Vlaardingen: 4 september 1944. Op die dag was Antwerpen door de Geallieerden op de Duitsers veroverd en dat zou daags erna leiden tot paniek en vluchtgedrag onder Duitse troepen en hun Nederlandse sympathisanten. Deze 5e september werd bekend als ‘Dolle Dinsdag’, maar kennelijk bereikte het bericht over de vijandelijke opmars de 9.

Räumbootflottille al een dag eerder. De angst dat de troepen zeer snel naar het noorden zouden doorstoten, deed hen besluiten op de vlucht te slaan, door Clausen kortweg met ‘Flucht’ aangeduid. Of zij per trein, dienstwagen of per schip vertrokken, weten we niet. Op 17 september komen ze in ieder geval in Harlingen (in het album staat abusievelijk Franeker) aan en het ligt voor de hand dat zij dit met de *Räumboot*, deden. Na een week in Franeker neergestreken te zijn geweest, verbleef Clausen, ongetwijfeld samen met andere leden van de stafafdeling, bijna twee weken aan boord van de Alders, waarna Den Helder tot na de bevrijding de nieuwe standplaats was. Op 30 juni 1945 scheepte hij weer in op de Alders, dat inmiddels onder geallieerde controle stond, met IJmuiden als bestemming. Vanaf eind juli lag hij met dit schip in Cuxhaven tot hij op 28 september de dienst mocht verlaten en waarschijnlijk ook niet in krijgsgevangenschap bleef zoals veel van zijn kompanen.

Wat de lotgevallen van Heinrich Clausen na de oorlog zijn geweest, is vooralsnog onbekend. Het fotoalbum dook in 2007 bij een particulier in de omgeving van zijn geboorteplaats op en de conclusie lijkt gebillijkt dat hij hier in 1945 weer is teruggekeerd. In het album bevindt zich een aantal na-oorlogse foto’s waarop we Clausen in gezelschap van een aantal andere personen bij een boerderij zien. Het is goed mogelijk dat hij deze na het overlijden van zijn ouders heeft voortgezet. Op andere foto’s is een vrouw te zien die vermoedelijk zijn echtgenote is geweest. Van kinderen lijkt geen sprake. Mogelijk ligt hier ook de oorzaak van het feit dat het album ‘op de markt’ is gekomen. Ergens tussen 1990 en 2007 zal Clausen zijn overleden.

Onderwerpen

De meeste foto’s uit de oorlogsperiode zijn in Vlaardingen en Rotterdam gemaakt en enkele uit de tijd dat hij in Stralsund, Kiel en Friedrichsort in opleiding was. Hoewel het album als herinnering aan zijn diensttijd was bedoeld, bevat het ook vroegere en latere foto’s. De oudste foto’s tonen hem als kind, vermoedelijk als catechisant bij de *Evangelische Kirche* van Viöl en als lid van de Hitlerjugend. De laatste tien bladzijden betreffen vrijwel uitsluitend

na-oorlogse foto’s, waaronder enkele waarop ontmoetingen met oude dienstkameraden (Drossigers en Fuchs) te zien zijn. Ook heeft hij knipsels uit brochures, kranten en tijdschriften toegevoegd, die betrekking hebben op zijn opleidingsplaats Friedrichsort en zijn *Konfirmation* in Viöl. De meest recente foto, voor zover herleidbaar, is gedateerd op 1990.

Bij het inplakken van de foto’s heeft Clausen gekeken naar het onderwerp en moment van opname, die een zeker thematisering toelaten. De in Nederland, vooral Vlaardingen, genomen foto’s kunnen in de volgende thema’s worden onderverdeeld: -Schiedamseweg; -Harmonie (gebouw); -Harmonietuin met schuilkelders; -de Dienststelle (Schiedamseweg 14-16); -militairen op de Schiedamseweg; -voetbalwedstrijd; -marcheeroefening Holiërhoeksepolder; -marcheren in een polder; -schietoefening en ontploffing mijn in vermoedelijk de Groot Vettenoordsepolder; -*Begleitschiff* Alders; -roeioefening; -inspectie troepen in de Koningin Wilhelminahaven NZ; -gasmaskeroefening Parkhaven Rotterdam; -tereardebestelling gesneuvelden militairen begraafplaats Crooswijk. Clausen was van mei 1943 tot en met september 1944 in Vlaardingen en de hier genomen foto’s zullen alle uit die periode dateren. De opnamen die in het voorjaar of zomer genomen zijn, herleidbaar door het aanwezige gebladerte, kunnen zonder nadere aanwijzingen niet

Dienststelle van de 9. *Räumbootflottille* in de witgepleisterde villa waar voorheen notaris Van der Feltz zetelde (Schiedamseweg 16-14).

preciezer gedateerd worden. De foto’s met bladerloze bomen kunnen in tijd beperkt worden tussen grofweg november 1943 en april 1944. Enkele foto’s kunnen scherper worden geplaatst. De opnamen met *Flottillekommandant* Hartrumpf bijvoorbeeld zullen in de zomer van 1943 zijn gemaakt, aangezien hij in december van dat jaar werd overgeplaatst. De fotoseries van de teraardebestelling van gesneuvelden opvarenden van de Alders kunnen, uiteraard, nog scherper worden gedateerd (juli en oktober 1943). De indeling van de Vlaardingse foto’s in het album is duidelijk niet chronologisch en vormt geen betrouwbare aanwijzing.

IV ‘Schuldig landschap’

In de jaren 1970 muntte kunstenaar Armando de term ‘schuldig landschap’ voor een locatie die op het eerste gezicht heel gewoon of zelfs mooi oogt, maar tegelijkertijd een donker oorlogsverleden heeft gekend. Hoewel de *Kriegsmarine* geen systematische wandaden jegens de Vlaardingse bevolking heeft gepleegd, het taakgebied lag immers ook elders, vormen de locaties waar deze actief is geweest herinneringsplaatsen aan een traumatische periode in de stadsgeschiedenis. Het betreft in gradaties de vestigingsplaatsen aan land (Schiedamseweg) en in en aan het water (Koningin Wilhelminahaven/Nieuwe Haven), de oefenterreinen aan de westzijde van de stad en de plaatsen waar zij verder in georganiseerd verband actief waren.

Stababteilung en Unterkunft

Hoewel dat uit de schriftelijke bronnen niet duidelijk wordt, kan aan de bijschriften en de foto’s zelf worden afgeleid dat de flottieljestaf in het pand Schiedamseweg 14-16 was ondergebracht, die daarmee als ‘Dienststelle’ werd aangeduid. De in de jaren 1950-1960 gesloopte panden, waar thans tegenover de Stadsgehoorzaal een modern appartementenblok en deurwaarderskantoor staan, waren eerder al in 1940-1941 en vanaf 1943 tot aan het einde van de oorlog door de bezetter gevorderd. Notaris Van der Feltz, die enige jaren daarvoor met pensioen ging, was eigenaar, maar verhuurde de panden aan de

Vlagceremonieel op de brede stoep voor het voormalige tuinmanshuis annex garage voor de villa van notaris Van der Feltz.

plaatselijke Spaarbank. Op last van de *Kriegsmarine* ont-ruimde de Gemeente Vlaardingen het pand, waar deze in de loop van 1944 door de *Marinestandortverwaltung* in Rotterdam voor gecompenseerd werd. Van der Feltz kreeg een niet ongunstige vergoeding ad fl.1.200 per jaar voor de onvrijwillige verhuur voor onbepaalde tijd.⁸ Het was een fraaie 19de eeuwse stadsvilla met een aan de straatzijde karakteristieke uitkragende erker op de eerste verdieping. Naast de villa bevond zich een tuinmanshuis annex garage, die ongetwijfeld benut werd voor de staf-auto van de afdelingscommandant. Voor deze aanbouw bevond zich aan de straatzijde een brede stoep waar

Wilhelm Meyer, vermoedelijk *Oberbootsmann*, achter zijn bureau in de Dienststelle.

Personeel van de *U-Stab* achter een bureau in de *Dienststelle*. Aan de wand een kaart van het Middellandsezegebied.

een vlaggenmast werd geplaatst. Hier vond dagelijks het vlaggenceremonieel plaats, waarbij de hakenkruis-vlag in top werd gehesen. Tegen de voorgevel van het pand was ook een houten wachthuisje geplaatst. In het album bevindt zich een aantal foto's die dit in beeld brengen en waarop de met een geweer gewapende Clausen figureert. In de villa zetelde de stafafdeling, die verantwoordelijk was voor de aansturing van de *Flottille* en zorg droeg voor de communicatie. De militairen waren, voor zover aan de foto's afleesbaar, allen officieren en onderof-

'Die Wachtmeistersgasten der 9. R. Flott. auf der Dienststelle in Vlaardingen'. Tweetal *Obergefreiter* met achter zich een overzicht van zieke en anderszins afwezige bemanning.

ficiëren. Diverse interieurfoto's laten hen gezeten of geposeerd aan bureaus zien, met achter hen staten waarop onder andere de verlof- en verzuimuren ingevuld konden worden. Strategische onderdelen zoals de telexinstallatie en zendmast(en) komen niet op de foto's voor. Dit zal ongetwijfeld verboden terrein zijn geweest.

De locatie van de *Dienststelle* was gunstig gekozen. Aan de andere zijde van de straat lag de Harmonie, het in 1905 nieuw opgerichte muziek en theatercomplex, met grote zaal, kantoren, kleedkamers, garderobe, keukenruimte, eetzaal en toiletten. In 1928 vond naar ontwerp van architect Jac. van Gelderen een ingrijpende verbouwing plaats

Vermoedelijk Heinrich Clausen achter een typemachine.

Voorgevel van het *Unterkunft* (logies) van de 9. *Räumbootsflottille* in de Harmonie. De onderpui werd in 1928 verbouwd en kreeg toen het afgebeelde uiterlijk. Rechts nog net de toen gerealiseerde aanbouw waar onder andere de keuken gevestigd was.

waarbij de onderpui aan de straatzijde werd gewijzigd en het uiterlijk kreeg zoals op de foto's te zien is.⁹ Ook werd toen een aanbouw rechts aan de straatzijde gerealiseerd, een vierkante platte aanbouw voor utilitair gebruik en van weinig artistieke-architectonische kwaliteit. De huisvesting van militairen vergde grote lokalen met basale voorzieningen, waar vaak scholen maar ook instellingen als de Harmonie voor uitgekozen werden. Sinds het begin van de oorlog had de *Wehrmacht* met enige regelmaat het geheel gebruikt, maar vanaf de vestiging van de *Flottille* in Vlaardingen begon een permanente vestiging.¹⁰ Aan de foto's is te zien dat de onderofficiërs hier verbleven ('*Unterkunft*') maar de kans is groot dat ook de bemanningen van de *Räumboote* en het *Begleitschiff*, als deze in de Nieuwe Haven lagen, hier overnachtten. Een kok met vier of meer vrouw burgerpersoneel, zorgde voor de maaltijden, die in de uitbouw van 1928 bereid werden. Naast de grote zaal bevond zich een langgerekte zaal, waar gegeten kon

Aan de tuinzijde van de Harmonie bevonden zich drie kleedkamers, die door enkele *Gefreiter* in gebruik waren genomen: 'Aufgang zur Wohnstube', met achteraan Heinrich Clausen.

De volledige *U-Stab* ('Die Mannschaften des U-Stabes') in de Harmonietuin voor de eetzaal en kleedkamers.

Clausen schrijft: 'Der Küchenbulle und sein Gast', oftewel de kok met een (oorlogsgewonde?) *Oberbootsmaat*.

Het vrouwelijke keukenpersoneel met in het midden de kok voor één van de schuilkelders.

worden. De momenteel dichtgemetselde togen in de Harmoniezaal konden toen nog met deuren worden afgesloten en verbond de beide ruimten. Aan de zuidzijde van de Harmonie, naast de eetzaal, lag een grote tuin, waar van oudsher feesten en opvoeringen werden gehouden en die aan de tuin van Villa IJzermans grensde. Het woord tuin moet ruim opgevat worden. In feite was het een met grote bomen omzoomde met fijn grind belegde vlakke. Centraal stond oorspronkelijk een muziektent, die vermoedelijk door de bezetter is gesloopt, in ieder geval in

Feestmaaltijd ('Kameradschaftsfeier') van de *U-Stab*, vermoedelijk in de eetzaal van de Harmonie. In het midden bij het kruisje Heinrich Clausen.

Matrozen en onderofficieren van de *9. Räumbootsflottille* maken zich in de Harmonietuin op voor het marcheren. Op de achtergrond links de schuilkelder aan de Emmastraat-zijde.

Vrije tijd werd ondermeer in de Harmonietuin doorgebracht en werd traditioneel en ook door Clausen 'Freiwache' genoemd. De mannen zitten op de bakstenen voet van de kopse zijde van één van de schuilkelders.

de oorlogsjaren is verdwenen. Om de eenheid bij lucht-aanvallen te beschermen, werd in de tuin een tweetal schuilkelders gebouwd. Hoewel kaartmateriaal ontbreekt en de foto's geen duidelijk beeld geven van hun oriëntatie kan na onderlinge vergelijking en door het bekijken van oudere en jongere foto's geconstateerd worden dat de circa 15 meter lange aardwerken met bakstenen voet parallel aan elkaar en aan de Schiedamseweg lagen. Die

Rustmoment voor een van de schuilkelders. Rechts de gemetselde toegang van de schuilplaats met links daarvan een ontluftpip.

Groepsfoto van de 'Kuttermanschaft' (sloepsbemannings) in de Harmonietuin. Links een schuilkelder ('Luftschutzbunker') en rechtsachter Villa IJzermans.

aan de straatzijde lag vermoedelijk vlak achter het spijlenhek van de tuin en verhinderde meteen inkijk op het binnenterrein. De tweede lag aan het andere uiteinde van de tuin, voor de watertoren aan de Emmastraat. Op de foto's is te zien dat de schuilkelders (in ieder geval één) twee gemetselde toogvormige toegangspartijen hadden. Vermoedelijk werd de eigenlijke schuilruimte gevormd door een gebogen betonconstructie, volgens standaardont-

Rustende manschappen zittende op een schuilkelder in de Harmonietuin met een (Nederlandse?) jongen in vriendelijke pose.

werp. De aarden bedekking was bekleed met graszoden, die op de foto's duidelijk zichtbaar zijn. Naast de toegangen steken uit de aarden wal ontluhtingspijpen. Na afloop van de oorlog werd door aannemer A. Maat in opdracht van de N.V. De Harmonie, eigenaar van gebouwen en tuin, de schade aan het gebouw in beeld gebracht en ter compensatie bij de lokale overheid aangemeld. Tot de schade aan interieur en inboedel vinden we onder andere een verdwenen hek met pilasters voor de tuin, de tuinomheining en de gesloopte muziektent. Vermeld werd ook: 'Schuilkelders sloopen, reeds gebeurd door Militair Gezag'. Hier was prioriteit aan gegeven, gezien de datum van Maats taxatierapport, 10 september 1945.¹¹ Kennelijk behoorde dit tot de competentie van het militair gezag, vermoedelijk omdat de kelders als oorlogsobject werden beschouwd.

Koningin Wilhelminahaven/Nieuwe Haven

De meeste tijd zal Clausen in de *Dienststelle* en in het *Unterkunft* aan de Schiedamseweg hebben doorgebracht. Ongetwijfeld bezocht hij in zijn vrije tijd de stad, al dan niet in gezelschap van zijn dienstkameraden. Hoewel hij onderdeel was van een flottielje-eenheid lijkt hij in zijn Vlaardingse tijd weinig directe betrokkenheid bij de *Räumboote* en het *Begleitschiff* te hebben gehad. In het

album komt slechts een tweetal foto's van de Alders voor en ontbreken die van de mijnenvegers, die hun vaste ligplaats in de Koningin Wilhelminahaven/Nieuwe Haven hadden. Uit een andere collectie is een aantal opnamen van deze schepen bekend, maar deze ontbreken in zijn album. Dat hij wel aan de Nieuwe Haven kwam, bewijst een reeks foto's van een inspectie door *Konteradmiral* Waldemar Winther (1897-1983) op de noordelijke kade ter hoogte van het Romikantoor en de voormalige glasfabriek.

Bemanning van een tweetal *Räumboote* van de 9. *Räumbootsflottille* in de Nieuwe Haven. Collectie M. Laarman.

Inspectie van de manschappen van de 9. *Räumbootsflottille* door *Konteradmiral* Waldemar Winther (1897-1983). Op de achtergrond de gebouwen van de Rotterdamse Margarine Industrie (ROMI) aan de Nieuwe Haven NZ.

Winther en tweetal andere hoge officieren (midden: Hart-rumpf) tijdens een inspectie van de *Flottille*. Winther was in 1943-1944 'Chef der 1. Sicherungs-Division' waar de *Flottille* onder ressorteerde.

'Beim Schießen des U-Stabes in Vlaardingen', aldus Clausen. Op de achtergrond van de schietoefening is de in aanbouw zijnde Componistenbuurt (Vettenoordsepolde) te zien.

Dezelfde inspectie met links officieren, vermoedelijk gezagvoerders van de *Räumboote*, en handenschuddend *Konteradmiral* Winther.

Schietoefening in vermoedelijk de Groot Vettoordsepolde. Naast het donkere *Kriegsmarineuniform* soldaten van het Heer.

Zicht op de spoorlijn tussen Vlaardingen en Maassluis in noordelijke richting met in het talud een scherm met schietschijven en op de voorgrond betonpalen, zoals die voor wegversperringen werden gebruikt.

Helaas wat bewogen foto van *Bootsmannsmaat* Colmsee en *Obergefreiter* Drössiger voor een barak, waarschijnlijk in het kamp dat na de bevrijding dienst deed als gevangenenkamp voor collaborateurs 'De Vergulde Hand'. Foto door 'Pressefotograf W. Ulrich'

Marcheren door de polder in de omgeving van Vlaardingen.

'Schießen des U-Stabes', 'Kutterpullen', 'Ausmarsch' en 'Fußballspiel'

Ook het stafpersoneel werd geacht gevechtshandelingen te kunnen verrichten. Tijdens de opleiding, maar ook later, werd hierop geoefend. Het betreft standaardtrainingen in onder andere (geweer-) schieten en uiteraard werd er ook gemarcheerd om de conditie op peil te houden. De *Wehrmacht* had ten westen van de stad een reeks verdedigingsmaatregelen genomen om een opmars vanuit het westen te verhinderen. Van het Scheur liep, via de Aalkeet-Binnen-, Aalkeet-Buiten en Broekpolder, een brede tankgracht tot aan de Vlaardingervaart. In de directe omgeving daarvan, op strategische locaties, lagen versterkingen en versperringen. Bij de nog met klinkers belegde Rijksweg lag een Flak-stelling en bevond zich een wegversperring met zogenaamde 'Asperges' (schuin in beton geplaatste ijzeren balken of rails). Ook de Zuidbuurt was op die manier versperd en ook de spoorlijn kon geblokkeerd worden. Ten zuiden van de Maasdijk vlakbij de rivier lag eveneens een militair kamp met afweergeschut, dat na de bevrijding werd omgevormd tot het gevangenenkamp 'De Vergulde Hand', waar collaborateurs werden vastgehouden. Bij de kampen in het aanpalende poldergebied werden oefeningen gehouden.¹² Blijkens een aantal foto's nam de *U-Stab* wel eens en misschien wel geregeld deel aan deze oefeningen. Aan schietoefeningen zien we zowel infanteristen als marinepersoneel deelnemen. Ook is een aantal foto's genomen van het tot ontploffing brengen van een (zee-) mijn, waarbij het moment-supreme en de krater zijn vastgelegd. Op de achtergrond zien we de in aanbouw zijnde woonblokken van de Vettenoordsepolder en de spoorlijn. Ook in Rotterdam werd geoefend. Een foto toont een gasmaskeroefening in het museumpark vlakbij de Parkhaven, de commandopost van de *Kriegsmarine* in het Erasmiaans Gymnasium en het eveneens door de Duitsers in gebruik genomen hoofdkantoor van Unilever. Ongetwijfeld werd er regelmatig gemarcheerd, waarbij de manschappen door de stad maar ook in de polder in gelid gingen.

Bij de *Kriegsmarine* hoorde ook water-gerelateerde oefeningen tot het repertoire, zoals blijkt uit een aan-

De *Kriegsmarinegefreiter* in het gelid. Op de voorgrond *Adjutant* Haft, die kennelijk niet mee hoefde te doen, met een fiets.

Na het marcheren aantreden bij de boerderij van Olsthoorn aan de Holyweg, waar wellicht een verfrissing wachtte. Hoewel Clausen vermeldt dat het een 'Ausmarsch des U-Stabes' is, dragen de mannen het 'Feldgrau' van de infanterie.

tal kort achter elkaar genomen foto's van (sloep-) roeien/'Kutterpullen'. Of het louter vermaak was of dat er ook een officieel tintje aan zat, wordt niet duidelijk, maar gevoetbald werd er ook. In het *Unterkunft* werd door de *U-Stab* verkleed om even later in het (Oranje-) park aan te treden tegen een andere legeronderdeel. Vooraf werd wederzijds de Hitlergroet gebracht, gadegeslagen door

Rustmoment bij de boerderij van Olsthoorn aan de Holyweg.

Gasmaskeroefening in het Rotterdamse Museumpark bij de Parkhaven. Links de gevorderde gebouwen van het Erasmiaans Gymnasium en Unilever.

Het 'Kutterpullen' ofwel het oefenen in het sloeproeien, vermoedelijk in de Nieuwe Haven.

Clausen roeide mee en markeerde zichzelf met een kruisje op de opname tijdens een rustpauze (‘Riemen kreuzen’).

Gadegeslagen door nieuwsgierige Vlaardingers brengen de beide teams voor begin van de wedstrijd de Hitlergroet. Op de achtergrond de toren van de Joannes de Dooperkerk en een gashouder.

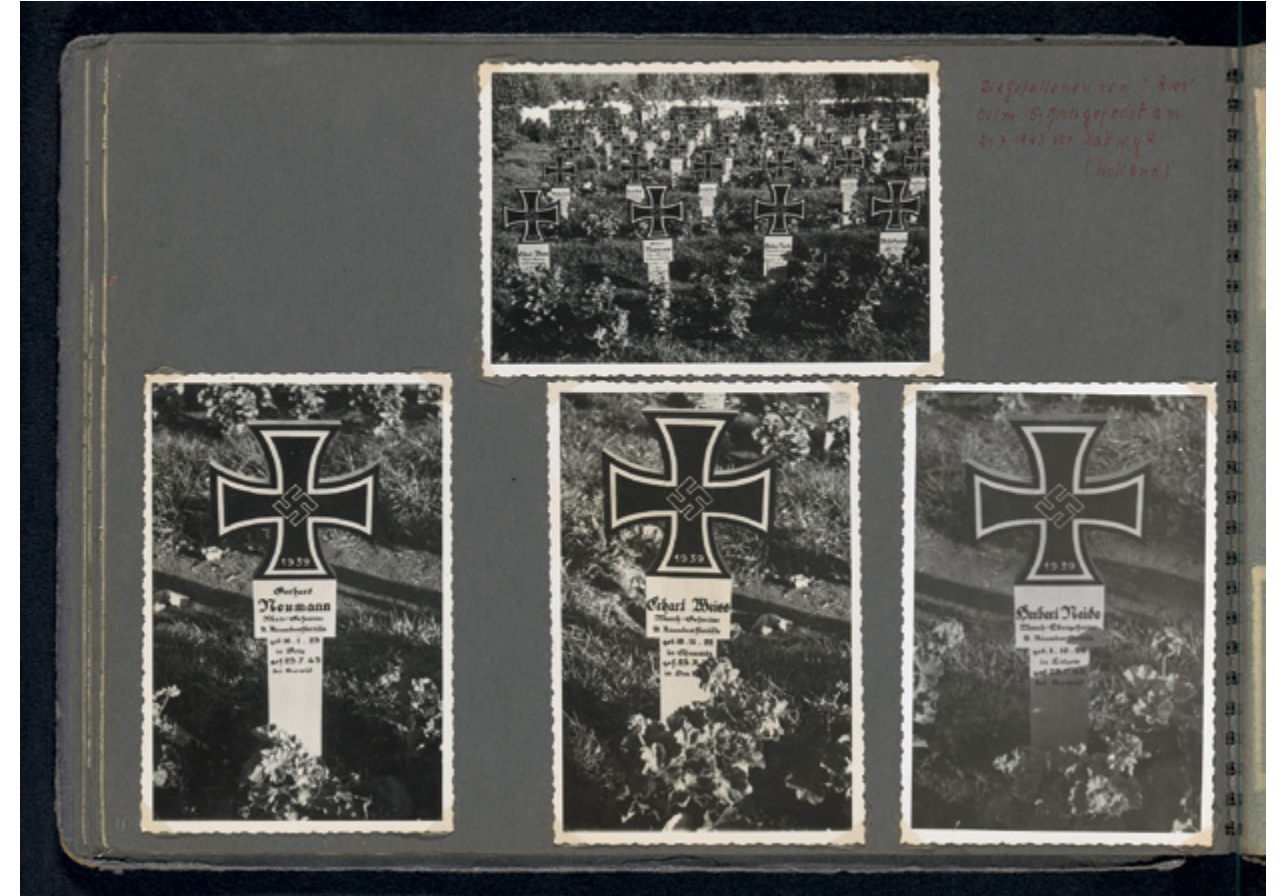
In de Harmonie werd voor een voetbalwedstrijd omgekleed: ‘Antreten vor ‘Harmonie’ zum Fußballspiel’.

enkele burger-toeschouwers. De *U-Stub* won, uitslag 3-0. Met name de groepsgewijze aanwezigheid van de Duitse militairen zal op de bevolking indruk hebben gemaakt. Het intimiderende marcheren was iets dat men voorheen in de eigen omgeving niet gewend was en het machtsvertoon benadrukte wie het voor het zeggen had. Op kleinere schaal had het wachtlopen en het vlagceremonieel ditzelfde effect. Toch ook lijkt er sprake te zijn geweest van enig sociaal contact met de burgerbevolking. Het

De voetbalwedstrijd in het Oranjepark onderaan de Schiedamsdijk in volle gang

voetbalspel laat dit zien, maar ook de foto's bij de schuilkelders tonen de vriendelijke omgang met een schooljongen. Zo vriendelijk dat vermoed kan worden dat de ouders een iets inniger band met de Bezetter hadden dan de gemiddelde burger.

Blad in het fotoalbum met de graftekens op de Rotterdamse begraafplaats Crooswijk van de op 23 juli 1943 gesneuvelde *Matrose-Gefreiter* Gerhard Neumann, Erhart Weiss en Herbert Neide.

‘Gefallenen’

De boodschap die het thuisfront niet diende te bereiken, was het sneuvelen van Duitse militairen. Het fotograferen van dode kameraden was uit den boze en in die zin is de uitgebreide fotoreeks van de teraardebestellingen in juli en oktober 1943 op de Rotterdamse begraafplaats Crooswijk opmerkelijk. Waarschijnlijk uit eerbetoon aan de gevallen en met de bedoeling de nabestaanden te laten zien dat van hun overleden dierbaren respectvol afscheid was genomen, werden de plechtigheden op de gevoelige plaat vastgelegd. Compleet met saluutschoten, vlagver-

toon, kransen en louter geüniformeerde aanwezigen. Volgens bijschrift van Clausen vond het eerste vijandelijke treffen plaats op 21 juli 1943, daar waar de grafborden de correcte datum 23 juli vermelden. De dodelijke schermutseling vond voor de kust bij Katwijk plaats tussen *Räumboot* R103 en een Britse torpedobootjager. Ook op 28 oktober van hetzelfde jaar vielen drie doden. Tijdens het bedienen van het 10,5 cm kanon aan boord, vielen drie opvarenden van het *Begleitschiff* Alders voor de kust bij Hoek van Holland. Clausen vermeldt: ‘Gefallen auf See durch Jabo’ (gesneuveld op zee als gevolg van een aanval door een jachtbommenwerper). Ook zij werden op Crooswijk met een vergelijkbaar ceremonieel bijgezet. In 1948 werden de stoffelijke overblijfselen overgebracht naar de Duitse militaire begraafplaats in Ysselstein (L.).

Kranslegging tijdens de bijzetting van de op 28 oktober 1943 omgekomen opvarenden van de Alders: 'Fähnrich zur See Feindt en de Matrose Ober Gefreiter Burghardt en Herrmann'.

Officieren van de Flottille bij de begrafenisplechtigheid, met de meest rechtse *Kriegsmarine*officier Hartrumpf.

Eresaluut voor de 'Gefallenen auf See durch Jabo'.

V Conclusies

Het fotoalbum van Heinrich Clausen bevat een waardevolle aanvulling op de weinige foto's en archiefbronnen die de militaire aanwezigheid van de Duitsers in Vlaardingen illustreren. Dat Vlaardingen een voor de marine-kustverdediging belangrijke rol speelde, wordt hiermee duidelijk aangetoond. Hoewel het amateuropnames zijn, met vaak matige inkadering en compositie, bieden deze een uniek inkijkje in de activiteiten van Duitse militairen.

De veelal jeugdige gezichten, Clausen en veel medesoldaten waren begin twintigers, maken een opgewekte indruk. Vlaardingen was, zeker voor leden van de stafafdeling, bepaald geen slechte plaats voor een militair om gestationeerd te zijn. Zelfs de teraardebestellingen, met eer- en vlagvertoon, zijn naar omstandigheden op een haast positieve wijze verbeeld. Hier past een kanttekening. De fotograaf legde de camera op de momenten van angst en geweld, bijvoorbeeld bij de 'Flucht' op 4 september 1944, terzijde. De gemiddelde Vlaardinger bekeek de bezetter in de regel met heel andere ogen.

Het album laat zien dat naast elkaar twee parallelle werelden bestonden. Wat zich achter de muren van de *Dienststelle* en de Harmonie afspeelde, was taboe voor de Vlaardingers. Dat zich in de Harmonietuin twee forse schuilkelders bevonden, is bijvoorbeeld een tot nog toe niet verteld gegeven.

Omdat er geen andere albums bekend zijn, mag Clausens exemplaar zeldzaam genoemd worden, maar eigenlijk is het een doorsnee-exemplaar van een soort waar er verschillende zo niet vele van geweest zullen zijn. Of deze andere albums in de toekomst nog zullen opduiken, is echter maar zeer de vraag. Vele zullen al dan niet uit schaamte weggegooid zijn, bevinden zich nog in familie-

bezit of worden niet op hun merites gewaardeerd. Zonder bijschriften zijn de vereeuwigde situaties moeilijk te plaatsen en de kans is groot dat albums uit elkaar gerukt zijn, waarmee de betekenisvolle ensembles verloren gingen.

Een aantal foto's roept mogelijk herinneringen bij de lezer op. Een bekende locatie, een voorval, een afgebeelde persoon zoals de blonde jongen voor de schuilkelder. Graag ontvangen de auteurs uw reactie als dit het geval is. Groot of klein, ieder nieuw feit voegt iets aan de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog toe.

Noten

¹ K. Kornaat; *De schok van het onbekende. Vlaardingen tijdens crisis, bezetting en bevrijding (1936-1947)* (Vlaardingen 1994), p. 129-136, en J. Anderson/H. Teunissen; *De donkere jaren van Vlaardingen. Van mobilisatie tot bevrijding.* (Vlaardingen 2005), p.83-93.

² Rijksmuseum, objectnummer NG-2007-40.

³ G. Groeneveld; *Heinz in Holland. Duitse amateurfoto's van de bezettingstijd.* (Nijmegen 2007), p.7-13.

⁴ Vriendelijke mededeling van J.U. Nissen van de Arbeitsgemeinschaft Genealogie am Nordfriisk Instituut (Bredstedt, Duitsland).

⁵ *Viöler Kirchblatt*, 15e jaargang (maart 1939).

⁶ G. Williamson; *German Seamen 1939-45* (Oxford, 2001). P. 12-13.

⁷ Navraag bij diverse instanties in Duitsland heeft tot nog toe geen overlijdensdatum opgeleverd. Wanneer binnen afzienbare tijd nadere gegevens gemeld worden, zal dit in Tijdschrift in een naschrift gemeld worden.

⁸ Stadsarchief Vlaardingen, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 4795 en 4797.

⁹ Stadsarchief Vlaardingen, Archief Gemeentewerken, inventarisnummer 13 en 1576 en Archief N.V. Zaal de Harmonie, inventarisnummer 19.

¹⁰ Stadsarchief Vlaardingen, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 4797 en Archief N.V. Zaal de Harmonie, inventarisnummer 43.

¹¹ Stadsarchief Vlaardingen, Archief N.V. Zaal de Harmonie, inventarisnummer 44.

¹² Nationaal Archief, Archief Ministerie van Defensie – Ordedienst/Binnenlandse Strijdkrachten, inventarisnummer 190; Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag, Duitse verdedigingswerken en eenheden in bezet Nederland, toegang 575, inventarisnummer 443; L. Maat; *Water en Vuur in Oorlog en Vrede.* (Vlaardingen 1996), p.46-48; Kornaat (1994), p.207; J. Anderson/H. Teunissen; *De donkere jaren van Vlaardingen. Van mobilisatie tot bevrijding.* (Vlaardingen 2010), p. 210-218.

Boekbespreking

‘Vlaardings woordenboek’ door drs. Stephan de Vos. Dit woordenboek is een uitgave van de Vereniging Vrienden van Museum Vlaardingen, mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds en de G.Ph. Verhagen-Stichting. Vlaardingen 2018.

Op 21 november 2018 bestond de Vereniging Vrienden van Museum Vlaardingen dertig jaar. En een goede Nederlandse gewoonte is dat wie jarig is trakteert. Dus kregen alle leden van de Vereniging Vrienden dit boek gratis aangeboden.

De eerste twee exemplaren werden door de huidige voorzitter van de Vrienden (Marja Tiemens-Idzinga) overhandigd aan Cor van Bree en zijn neef Leen Van Bree. Leen was medeoprichter en eerste voorzitter van de Vrienden. Zoals Cor van Bree, emeritus hoogleraar Nederlandse taal- en letterkunde Universiteit Leiden schreef in zijn voorwoord: “... een dialect schrijven is nog wel iets anders dan spreken.” Daarom is het goed dat de oude Vlaardingse woordenschat is vastgelegd in dit werk.

De auteur plaatst ‘het Vlaardings’ tussen de andere Zuid-Hollandse dialecten. Zo schrijft De Vos dat Zuid-Hollandse dialecten een hechte eenheid vormen wat betreft hun zinsbouw, maar dat zij verschillen in de uitspraak van klinkers, de vorming van het verkleinwoord en deels ook in hun woordenschat.

De Vos gaat in op de grammatica (klankleer, vormleer en zinsbouw) om dan uiteindelijk bij de Woordenlijst (p.77-155) te belanden. Maar niet voordat hij ook de geraadpleegde literatuur en de gebruiksaanwijzing voor dit woordenboek heeft beschreven. Kortom, De Vos heeft het thema wetenschappelijk aangepakt.

Het boek telt 208 pagina’s en 1 CD. Het is gebonden, bevat vele historische foto’s en ook een aantal moderne kaarten. De adviesprijs voor het boek is € 24,95 en is te koop bij Museum Vlaardingen en de Vlaardingse boekhandelaren.

‘50 Topstukken’ door Jan Anderson en Hans Bakker. De publicatie is een uitgave van het Streekmuseum Jan Anderson, Kethelweg 50, Vlaardingen. Druk: Stout Grafische Dienstverlening, Vlaardingen 2018. Het boekje is deel 53 in de serie “van ‘t Oft naar ‘t Oofd”.

Museum Vlaardingen was een maand later weer het toneel van een evenement. Op 21 december 2018 werd namelijk de tentoonstelling ‘Verzamelaar van verhalen – topstukken uit de collectie van Jan Anderson’ feestelijk geopend.

Bij een tentoonstelling hoort een catalogus, in dit geval een boekje. Jammer dat er geen inhoudsopgave in staat. Echter, dat is eigenlijk vaak het geval bij boekjes in de reeks “van ‘t Oft naar ‘t Oofd”. Maar Jan gaat prat op zijn parate kennis. En in de deels anekdotische tekst geeft hij een inkijkje in hoe een object verworven is en wat hem daarbij geïnspireerd heeft.

Hans Bakker fotografeerde alle objecten. Zeven jaar geleden, vanaf 2012, begon Bakker met het fotograferen van alle objecten en hij registreerde deze ook. Zo zijn de eerste collecties door hem vastgelegd.

Het boekje geeft dus achtergrond informatie over vijftig topstukken uit de collectie Jan Anderson. Als zodanig mag het niet ontbreken in de boekenkast van de verzamelaar van de reeks “van ‘t Oft naar ‘t Oofd”. De foto’s van de verschillende objecten zijn prachtig.

De tentoonstelling is tot 24 maart 2019 te zien in Museum Vlaardingen. Na de kelderbrand aldaar zijn de objecten weer helemaal schoon.

Het boekje telt 50 pagina’s en heeft vele kleuren illustraties die gefotografeerd zijn door Hans Bakker. Het is voor € 2,50 te koop in de Vlaardingse boekhandel, bij Museum Vlaardingen en bij het Streekmuseum Jan Anderson.

(Gera van der Weijden)

Ledenactiviteiten

Na de eerste prima lezing van het seizoen 2018-2019 van Henk Brobbel over rederij Pot en de tweede boeiende lezing van Frans Assenberg over de Hollandia, zat het bij de eerste lezing van 2019 even tegen.

Na prima proefdraaien ‘s middags bleek toch ‘s avonds de techniek van het Zonnehuis even tegen te zitten, zodat Siebe Idzinga na een prima voorbereiding en veel werk, zijn lezing niet kon houden. Tineke van der Hoek heeft toch nog plaatjes over Vlaardingen kunnen laten zien zodat eenieder toch voldaan naar huis kon. Siebe Idzinga is bereid volgend seizoen de lezing nogmaals te doen, maar wel onder voorbehoud dat hij op de nu geplande datum beschikbaar is.

De lezingencommissie presenteert het resterende programma voor dit seizoen als volgt:

26 maart 2019 – Na de Algemene Ledenvergadering zal Jan van Hees een lezing geven over de Geuzen.

Zoals eerder vermeld is de aanleiding voor deze lezing het boekje in de serie van ‘t Oft naar ‘t Oofd: “Gewapende Burgers, de bakermat van de Vlaardingse Geuzen”.

Maar Jan van Hees heeft ondertussen ook veel informatie verzameld over Arie Kop, een van de voormannen van de Geuzen, waar terecht een mooie laan naar is vernoemd.

Zoals vanouds zullen de Algemene Ledenvergadering en de lezing worden gehouden op “t Groen”, het Groen van Prinstererlyceum, Rotterdamseweg 55, 3135 BG Vlaardingen, aanvang 20.00 uur.

23 april 2019 – Onze Stadsarchivaris Harm Jan Luth geeft voor ons een lezing over Vlaardingse Straatnamen, naar aanleiding van het komende boek over Vlaardingse straatnamen.

De locatie is ondertussen bekend: de Bibliotheek Vlaar-

dingen, Waalstraat 100, 3131 CS Vlaardingen. U bent van harte welkom

De lezingen op alle andere avonden beginnen ook om 20.00 uur

Helaas zien we dit jaar geen kans om een excursie te organiseren.

Voor het seizoen 2019-2020 zijn op de volgende data lezingen gepland: 22 oktober 2019, 26 november 2019, 21 januari 2020, 25 februari 2020 en 31 maart 2020. Details volgen in het volgende Tijd-Schrift.

De Commissie Ledenactiviteiten verzorgt de lezingen en excursies. Zij staat altijd open voor suggesties!

Coördinator: Ernst Lohmann

Leden: Els van Dijk, Han van Elk, Tineke van der Hoek, Arie Stolk.

| De Arij Koplaan op een ansichtkaart.

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.hvv-vlaardingen.nl

e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

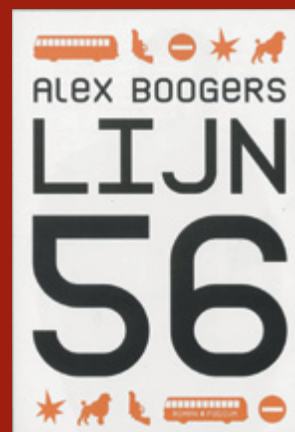
Het naamloze gat

Alweer twaalf jaar oud is "Lijn 56" een boek van Alex Boogers, de nu landelijk naammakende schrijver, die volgens eigen zeggen woont in het "Naamloze Gat Vlaardingen". Hij schrijft over het onopvallende bestaan van een buschauffeur die dagelijks rijdt van Vlaardingen-West naar Vlaardingen-Holy. Alex Boogers schrijft dat de namen van straten, locaties en restaurant en instellingen en Lijn 56 echt bestaan, maar dat het een werk van fictie betreft. Als Vlaardinger kan je van Alex' werk, bij voorbeeld ook met "Alleen met de goden", dubbel genieten, van de literatuur maar ook door het lokaliseren van de plekken waar hij inspiratie opdeed.

Alweer vijfendertig jaar oud is "Een treurige afdronk" van Lévi Weemoedt die daarin "De geschiedenis van een gat" beschrijft, Vlaardingen waar hij inspiratie opdeed. Wie behalve van de poëzie ook van Lévi's proza wil genieten, moet zeker "De ziekte van Lodesteijn" lezen. Het is onlangs herdrukt en voor Vlaardingers dubbel genieten want het is een sleutelverhaal.

Het werk van Alex Boogers en van Lévi Weemoedt bij deze aanbevolen, maar...

*wanneer u werk'lijk weten wil hoe 't zat,
in Vlaardingen, dat naamloze gat en
hoe het vandaag met het stadsherstel zit,
word dan lid*

van de Historische Vereniging van het naamloze gat Vlaardingen met feiten zonder fictie, met rijm zonder poëzie, met een Jaarboek, Tijd-Schriften, lezingen en excursies. U hoeft bus 56 niet te nemen om lid te worden en geef uw weemoed een positieve wending.

Website www.hvv-vlaardingen.nl, e-mailadres info@hvv-vlaardingen.nl.